

A.IV

3678

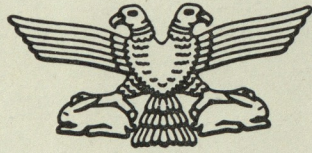
Taşnak-Hoybun

ANKARA

1931

T. O. Matbaası

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPHANESİ

KAYIT No. 58752

YER No. A.IV / 3678

Taşnak - Hoybun

Büyük harpten sonra meydana çıkan ve zaman zaman kanlı vakalarla neticelenen Kürt meselesi hakkında hem alakadarları hemde cihan efkârını tenvir etmek için ve saika müstenit malumat vermeyi faideli bulduk.

Zaif ve saf milletleri siyasi bir silah gibi kullanmak asırlardanberi kuvvetli hükümetlerin takip ettiği bir usuldur. Bunun en çok ve en parlak misalleri türkiyede görülür, bir vakitler arnavutlar Avusturya ve İtalya elinde kör birbaltta gibi işledi, fakat o kadar çok işledi, o kadar sert şeylere çarpıldı ki nihayet kırıldı. Sonra araplar, bunlarda yine iki devletin elinde aynı hizmeti gördüler ve aynı akibete uğradılar. Şimdi düştükleri uçurumdan ancak iniltilerini duyuyoruz.

Şamda çıkan " *Elkabis* ", Gazetesi 12/8/930 tarihli nüshasında şöyle diyordu:

Ecnebi vaitlerine aldanarak türkler alay-

58752
A.IV / 3678

hinde kıyam edenlerin hali meydandadır. Bunlar bizi türkiyeden büsbütün ayırmak için istismarcılar Suriye — Türk hududuna ermeni unsuru yığıyorlar, fakat bu iki millet ergeç itifak edecektir.

Yine aynı tarihlerde ki “ *Elifba* „ gazetesi yazıyordu :

Türklerle rabitaları kesilenler derhal ecnebi lokması olmuşlardır. Teşvikçilerin “ *Akvam - Cemiyeti* „ diye ortaya attıkları bir seraptan ibarettir.

“ *Elehram* „ gazetesinde (Türkler ahlaklı ve tarihan yüksek bir millettir, türkiyeyi idare edenler milletin ruh ve kabiliyyetini çok eyi tetkik etmiş münevver kimselerdir. İdare usulüne tamamen vakıfdırlar. Bizde bunlara muadil adamlar yoktur.) diye hasret çekmişti.

“ *Fetlarap* „ yazmıştı :

“ Kendi menfaatlerini arayan bir takım harrisler bir takım ecnebi yardımları ve Akvam - Cemiyeti sözleriyle masum kürtleri igfal ettiler ve tedip darbeleri önüne atıktan sonra onları yalnız bırakıp kaçtılar. Kürtler acaba suriyelilerin halini görmemişlermidir. “ Biz son aylar

zarfındaki gazetelerden tesadüf ettiğimiz şu bir kaç cümleyi aldık. Yoksa ecnebi idaresine düşmüş milletlerin kalbini dinlersek daha acı iniltieler duyabiliriz.

Vaziyetin böyle olacağını bu milletleri igfal edenler biliyorlardı. Fakat kendi menfaatleri böyle istemişti. Siyaset bir fert için bir milleti mahvedecek kadar merhametsizdir. Maksat türkiyeyi zaif düşürmek ve türkiyeden ayırdıkları milletlerin lokmasına ortak olmaktı. Ortak olmak deyil, lokmalarını başkalarında pişkeş çektiler. Fakat türkiyeyi zaif düşüremediler, bilakis akideleri bozulmuş unsurlardan sıyrılarak daha kuvvetli bir vaziyet aldı. O halde türklere uğraştırılacak yeni bir unsur yeni bir kurban lazımdı. Bu mahiyette üç kuvvet bulabildiler. Ermeniler, Kürtler ve Türk hainleri. Bu üç unsuru birleştirerek kuvvetli bir taciz aleti yapmak için senelerce uğraştılar.

Türkiyede türk ile kürt arasında yalnız bir kelime farkı olup tarih, din, adet ve kardaşlık itibarile birini digerdinden ayırmak güç olduğu için muvaffak olmadılar. Türk hainleri ise her

yerde ve her vaziyette yine hayin kalmış, bazan ermenileri, bazan ecnecileri ve ekseriyada yekdigierlerini kandırıp dolandırarak bir işe yaramayacaklarını göstermiş olduklarından bunlardan sarfınazar edilmiştir. Elde yalnız ermeniler kalıyordu. Bunlar filhakika osmanlılığın son devrelerinde keskin bir siyaset baltası olmuşlardı. Makidonyahları büyük-Bulgarristan, rumları büyük Yunanistan olta-sile avlayanlar bunları da büyük Ermenistan agına düşürmüşlerdi. Büyük harbin darbele-riyle sersemlemiş olan bu unsurun karşısında tekrar aynı lokmayı tutmak, onların iştihasını hareketetegetirebilecekti. Fakat ermeniler zeki ve tecrübeli adamlardı, zaman ve şeklin de-ğişmiş olduğunu ve eski tesavvurun tehakku-kuna imkân kalmadığını görüyorlardı. Esasen “büyük - Ermeistan,, gagesini ilk defa ortaya atanlar Taşnaksotyolar olduğu için onlar bu yeni tarhriklere derhal bir uyanışla ce-vap verdiler. Ancak Ramkavar ve Hınçak gibi ağır başlı ve doğru düşünen diğer ermeni fırkalatı sergüzeşt siyasetinden ayrıldılar. Onlar ermenileri ezdirmek deyil, çalıştırarak

yükseltmek programını kabul ettiler. Bunlar ermenilerin ekseriyyetini teşkil ediyorlardı. Taşnaklar yalnız başına türkiye üzerinde bir tesir yapacak kuvvette deyildir. Ecnebi servis-leri için yapacak bir tek çare vardı: Taşnak-larla türkiye haricindeki kürtleri birleştirmek ve bunun içinde büyük harpte “Vilson Prensipleri,, diye ortaya atılmış olan yıkıcı propa-gandadan istifade etmek, ve öyle yaptılar: Türkiyeden kaçan ve hangi millettten oldukları belli olmayan bir kaç serseriye kürt mümessili diye satın alarak “Müstekil -Kürdistan,, saki-zını ağızlarına verdiler. İşte bombaları, sui-kastları ve hiyanetleriyle bütün cihanda kor-kunç bir nam bırakmış olan taşnaklarla va-tanlarına hiyanet ederek kaçmış olan bir kaç haris kürt bozması ecnebi yardımı, ec-nebi parası ve ecnebi direktifile toplanıp bir cemiyet yaptılar ve saf kabilelerin gözünü boyamak için kürtçe “Hoybun,, yani istiklal manasında kullanılmak üzere “Benlik,, diye bir at taktılar. Halbuki hakikatte tabiat, ırk ve akide itibariyle hiç bir vakit birleşmeyecek bir unsur varsa oda taşnaklarla kürtlerdir. Bu bapta iyi bir fikir verebilmek için taşnakla-

rın gaye ve programlarından biraz bahsedelim.

Şeyh Sait isyanından sonra ilk toplantı ve İngilizlerin vaatleri

Şeyh Sait isyanından sonra memleketimizden kaçan bazı hainler, İngilizlerin "Ravandız,, kaymakamlığında kullandıkları "Seyit - Taha,, vasıtasile Irak fevkalâde komiser muavini ve "Entellicensservis,, in nafiz bir rükünü olan "Edmons,, a taktim edildiler. Edmons bunları aynı Servis erkânından kapiten "Mod-Fold,, refakatinde Ravandıza gönderdi.

1927 senesi şubatında Ravandızda Seyit Tahanın evinde ilk defa olarak toplandılar.

Bu toplantıda şunlar vardı :

Seyit Taha, Kardeşi Muslahattin, Balık aşireti reisi Mehmet ağa, Munkuri aşireti reisi Süvar ağa namına kâtibi, şeyh Saidin adamlarından hımışlı Mehmet Emin (diğer ismi Broski).

Kapiten Mod-Fold, İngilizler namına şu maddeleri dikte ettirdi :

a - İngilizler daima mazlum milletlerin

hamisi olmuşlardır. Kürdlerede yardım edeceklerdir. İcabında kendilerine silâh ve cepane verecekleri gibi Nesturileride kürt elbisesi geydirerek yardım ettireceklerdir. Fakat her şeyden evvel muvaffak olmak ve bunun içinde birleşerek büyük bir Cemiyet vücuda getirmek lâzımdır.

b- Şemdinan tarafından tearruz ve Van işgal edildiği takdirde İngiliz yardımı her sahada kendini gösterecektir.

İkinci toplantı

İngiliz tekliflerini müzakere etmek üzere 1927 Martında yine Seyit Tahanın evinde ikinci defatoplanıldı.

Bu toplantıda şunlar bulundu :

Şeyh Saidin oğlu Ali Rıza, Firari zabıtlardan İhsan Nuri, Rasim, Hımışlı Mehmet Emin, Seyit Tahanın kardeşi Seyit Muslahattin, Şemdinan mıntıkasında "Heriki Aşireti,, reisinin oğlu, balık aşireti reisi Mehmet ağa, munkuri aşireti reisi namına katibi.

Bunlar şu kararları verdiler :

a - İraktan Şemdinan mıntıkasına

b - İrandan Celali mintikasına
c - Suriyyeden Urfa » tearruza
başlamak ve aynı zamanda Ağrı Dagında bulunan Celali aşireti reisi Halit bey ile Maku civarında haydaranlı rüesasından Yusuf Abdala, Hacoya, remanlı Emin beye, şernaklı Ali hana ve Şahinzade hırço Mustafaya haber göndererek iştirake davet etmek.

Aslan cizreli olup on senedenberi Musulda oturan softa bozuntusu Fayih Abdullah ve Nesturi hareketi zamanında kaçarak İngilizlere sığınmış olan mardinli mülazim Tevfik Cemil vasıtasıyla davetnameler gönderildi.

Seyit Taha davet edilenlerden müsbetbir cevap gelmesini beklemeyerek Şemdinan üzerine bir tecrübede bulundysede yedigi darbe ile geri çekildi ve maiyyeti dağlarda kaldı.

Kapiten "Mod - Fold,, ün iştirakiyle yine aynı adamlar seyit Tahanın evinde üçüncü bir toplantı yaptılar. Tearruzlarda muvaffak olmak için Haydaranlılarla Celalileri elde etmek lazım geldiğine karar verdiler. Bu işi İhasan Nuri ve Rasim deruhte ettiler. Kapiten "Mod Fold,, beherine (2000) Rupya yol mesarifi verdi.

Diger taraftan şeyh Ali Riza Şeyit Tahanın İngilizler tarafından bu derece gözde olmasını çekemeyerek ayrıca harekete karar verdi ve kendi namına beyannameler tanzim ederek kürt aşiretler arasında dağıttırdı ve İngilizlerden korkarak Suriyeye geçmek istediysede muvaffak olamadı. Bir müddet sonra İrana geçerek meşhur Simko ile birleşti. Broski, Ali Riza namına propaganda yaptığundan dolayı İngilizlerin kendisini tevkif edeceğini Seyit Tahadan haber alarak oda Simkoya iltihak etti. O sıralarda Simko İranlılarla çarpıştı. Ali Riza ile Broski tekrar İraka döndüler ve "Edmons,, un muavini "Hedler,, in maiyetine girdiler.

Hoybon ve Haypun

İngilizler kürtlerin bir iş göremeyeceğini anlayınca bunları ermeni taşnak komitesiyle birleştirmeyi düşündüler. Ermeniler teşkilat, fen, ve propaganda hususlarını temin edecek kürtlerde bunların elinde bir alet olarak kullanılacaktı.

Türklere karşı yapılacak mücadelede

ermenî kanî ve ermenî parasî dökülmedikçe Hınçak ve Ramgavar gibi muhalif fırkalar-
danda yardım görmek ve ermenî davasını
kürtlerle kazanmak taşnak siyasetine pek uy-
gun geliyordu. Alehusus teşekkül edecek bü-
yük ermenistanın içinde kalacak olan kürtler
şimdiden nekadâr kırılır ve nekadâr zayıflarsa
ermeniler için okadâr faydalı idi. Bir taşla
bir kaç kuç vuraçaklarını anlayan taşnak-
lar İngiliz davetini büyük bir heyecanla kabul
ettiler.

Teşkil edilecek cemiyetin isminin kürtçe
olması hem kürtleri okşamak ve hem de asıl
maksadı saklamak noktai nazarından muvafık
görölmüşü. Halbuki ermenileri de okşamak
ve ermenî gayesini kaybetmemek lazımdı.
Taşnakların ilk teşekkülü zamanından beri
aralarında milli bir tabir gibi Hoybun yani
“ Ermenî yurdu „ tabirini aldılar. Kürtçe is-
tiklâl manasında bir kelime mevcut olmadı-
ğından “ Benlik „ manasına gelen “ Hoybun „u
tevil ederek ve “ Hoybon „ un imlasını
hafifçe deyiştirerek kabul ettiler.

Bu suretle temeli ve iskeleti Taşnaklardan

ruhu İngilizlerden ve eti kürtlerden ibaret olan
bu cemiyete “ Hoybun „ dediler.

İlk toplanış İrakta oldu. Şunlar toplandı :

Ermenilerden : Leon “Paşa„, Urfalı “ Emi-
rizyan „, Bağdatta Londra oteli müsteciri Sul-
tanyan, Muşlu Aris.

Kürtlerden : Şeyh Saidin kardeşi Ali Rıza,
doktor Şükrü Mehmet, firari zabitlerden Hur-
şit, İhsan Nuri. hınıslı Mehmet Emin (Broski),
lıcalı Fehmi, süleymaniyeli topçu yüzbaşısı
Abdül Kerim şalul.

Paris kongrası

Ermeniler Pariste bir kongra toplamak ve
cemiyeti akvama muracaat için aşiretler namı-
na birer murahhas istediler. Suriye kürtlerini
Berazi aşireti rüesasından Hüsnü, Irak kürt-
lerini mahut Şerif “Paşa„ ve diğer kürtleri
doktor Şükrü Mehmet temsil etmek üzere Pa-
rise gittiler

Ermenî murahhaslardan şunlardı :

Ropen “Paşa„, Papasyan Bogos-Nober, eri-
van rüesasından Ahadisyan, Vaharonyan.

Verilen kararda biri kilikyada diğeri Eri-

van mntikasında olmak üzere Ermenistan ve bunlar arasında bir Kürdistan vücuda getirilecekti.

Ermeniler bu kararın teferruatı görüşülmek üzere Beyrutta ikinci bir kongra toplanmasını teklif ettiler.

Beyrut kongrası

Kongrada şunlar bulundu :

Bedirhanilerden Celadet Ali, Kamiran Ali, esbak malatya mutasarrıfı Halil Rahmi, vanlı Memduh Salim, berazilerden Şahin oğlu Mustafa şeyh Saidin kardeşi Mehti, lıcalı Fehmi, süleymaniyeli Abdül Kerim “Ali Rizaya vekâleten,, , Haço, remanlı Emin, fakih Abdullah, Firari Hürşit, Mardinli Tevfik Cemil. Şeyh Ali-Rızanın iştirakine İngilizler mani oldular. Çünkü kendi elleriyle kurtardıkları Hoybun daha ilk adımda fransızların kucığına düşmekte idi. Ali Rizayı bu tuzaktan kurtarmak için maaşına 80 rupye daha zammettiler.

Beyruttaki Kongra gizli tutulmak istenildiğinden bir ermeni garajında toplandılar, Ermeni reislerinin mülakat mahallide “Lüks,,

oteli idi.

Yapılan intihapta kürtler namına Celadet Ali, Şahinzade Mustafa Abdül Kerim, ve Memduh Salim Aza tayin olundular.

Fevkalade murahbas unvanını taşımak üzere umum reis olarakta “Papasyan,, intihap edildi.

Hoybunun teşkilindeki hakiki maksadı bilen bedirhanilerle firari zabitler müstesna olmak üzere diğer kürtler buna itiraz ettiler. Daha ilk hamlede ermenilere verilen bu hakimiyet gözlerini açmağa kâfi gelmişti., Abdül Kerim atıldı: reis bir kürt olmalı ve tercihan Ali-Rıza intihap edilmeli, dedi.

Papasyan alevlenmeye başlayan bu kıvılcımı bastırmak için “Cemiyette reislik yoktur. Benimki yalnız idari bir unvandır!,, dedi. sede ikna edemedi. Ali-Rızanın amcası geyh Mehti ayaga kalkarak elindeki haritayı masanın üstüne fırlattı ve dedi ki :

Buraya kadar oynanan oyunun mahiyeti artık anlaşılmiştir. Şu şekle bakınız... iki ermenistan ve ortada iki yumruk arasında kalmış bir Kürdistan,, bunu hangi akıl kabul eder!

Sonra kurulan Cemiyet bir kürt cemiyeti olduğu halde reis ermeni oluyor.. Buda gösteriyorki kürtler ortadan kaldırılmak için gizli bir uçuruma doğru götürülüyorlar. Ben Ali Riza ve taraftarlarımız namına şimdiye kadar verilen kararların hiç birini kabul etmiyorum.

Müzakere şiddetlendi, ermeniler ve Bedirhaniler Ali Riza taraftarlarının cemiyetten çıkarılmalarını, istediler. Bilhassa Tevfik Cemil:

Bunlar haindir, bunların cemiyetimizde işleri yok! dedi. Lıcalı Fehmi, idare heyet azalığına bile kürtlerden kimsenin intihap edilmediğini ileri sürerek bu işte çok alçak bir maksat gizlendiğini haykırdı.

Ceplerindeki İngiliz banknotlarının verdiği kuvvetle Celâdet Ali hiddetle ayaga kalktı ve Fehminin üzerine yürüyerek kürtce: (Lalayi men huzurumda kıssa meke) yani huzurumda halt ediyorsun, fazla laf söyleme! diye sövdü.

Mhalif cemiyet

Beyrut toplanışında taşnaklarla bedirhanilerin ve bir kaç zabıt bozuntusunun foyaları meydana çıkınca şeyh Ali Riza ve taraf-

tarları tamamen "Hoybon,, dân ayrılarak mihalif bir cemiyet teşkil ettiler. Ve bir beyanname ile maksatlarını ve oynanan oyunların mahiyetini anlattılar. Bu Cemiyetin azası şunlardır :

Abdül Kerim, Mehti, Ali Riza, Fehmi, Fakih, Abtullah, esbak şeyhülislam haydarizade İbrahim oğlu Davut.

"HOYBUN - ERMENİ YURDU,, cemiyetinin Planı.

Taşnakla büyük Ermenistanın teşkili için yalnız Türkiyeyi deyil, Rusyayıda maglup etmek lazım geldiğini programlarına koymuşlardı. Müşterek Ermeni - Kürt cemiyetinin oynayacağı rol İngilizler kadar Frantızlarında işine yaradığı için her iki tarafta bunlara yardım etmekte ve akıl öğretmekte idiler.

Hoybunu muvaffakiyyeti için şöyle bir Plan düşündüler:

1 — Büyük Ermenistana Rusyada kalan parçalarını kurtarmak ancak Rus ve Türk idarelerinin değişmesine bağlıdır.

Rus idaresinin değişmesi monarşistlerin, yani Beyaz Rus ordusunun, hariçten rusyaya girmesiyle mümkün olabilecektir. Çünkü Rusya

dahilindeki kuvvetler sovyet. iktidarını düşürecek vaziyette değildir. Rusyaya girilecek en yakın kapıda karkasya cephesidir. Ohalde iş beyaz ruslarla anlaşmağa kalmıştır.

Beyaz Ruslarla temas

Paristeki taşnak rüesası, o zamanlar ikiye ayrılmış olanmonarşistlerin kiril tarafını daha kuvvetli bulduklarından onlarla anlaşılmak üzere "Kiril., in mabeyncisi olup "Nis., te oturmakta olan «Hergıraf» ile temasa geldiler. Müzakerenin esasını şu maddeler teşkil ediyordu:

Bolşevik idaresinin yıkılması monarşistlerin beklediği bir gayedir. Bu gayede ermenilerde müşterektir. O halde bu iki kuvvetin birleşmesi muvaffakiyeti daha çabuk temin edecektir. Hatta kendilerine muhalif türkleri ve kürtlük davası güden bazı firarileride almak mümkün olacaktır. Bir defa hududa yaklaşıldımı bütün karkasyalarında bu kuvvete iltihak edecekleri tabiidir.

Bu aplan beyaz ruslarında işine geliyordu. Fakat yalnız bir nokta kalıyordu. İngilizlerin muvafakat ve yardımını temin etmek, ve

türklere de ya güzellikle veya cebren bu işi kabul ettirmek.

İngilizler o tarihe kadar maddi bir iştirak göstermemişlerdi. İlk müracaata şu kısa cevabı verdiler. Evvela kuvvet ve teşkilatınızı görelim, yardımımızı ona göre yaparız.

Türklere gelince:

Şimdiki idarenin ruslarla dost olduğu ve memleket dahilinde hiç bir şey mukabilinde hiç bir fedakârlığa yanaşmayacağı muhakkak idi. İş cebre kalıyordu. Bunun için Rusya hakkındaki plana evvela türkiyeden başlamak icap ediyordu.

Türk idaresi deyişince yerine gelecek idarenin büyük ermenistan teşkiline muvafakat etmesini onu tanımasını şimdiden temin etmek lâzımdı.

Hürriyyet ve itilâfcılarla temas

İlk muracaatlarını mahut Mehmet Ali ve gümölcüneli İsmail Hakkıya yaptılar. Taşnakların türk cümhuriyeti aleyhine yapacakları harekâta mukabil Hürriyyet ve İtilaf fırkası iktidar mevkiine geçtiği takdirde türkiyede erme-

ni gayesini kabul edeceğine dair bir teahhüt imza ettirmelerini tekliftiler. Bu iki hain bu teklifi kabul ve hariçten mühim bazı azayı davet etmek üzere taşnaklardan "25,000,, Frank aldılar. Fakat parayı alır almaz Nise giderek sefahetle yeyip bitirdiler. Parise döndükleri zaman bu teahhüdü yalnız İtilaf erkânının imza etmesi kafi olmadığını ve diğer türk muhaliflerinde iştirak ettirilmesi lâzım geldiğini söyleyerek yeni bir teahhütte bulundular, ve tekrar "50,000,, Frank aldılar. Ermeni protokolünü kapı kapı dolaştırdılar, fakat hiç kimse bu kadar şeni bir hiyanet vesikasını imzaya yanaşmadı. Suriyedeki muhaliflere imzalattırmak üzere gümülcüneli Beyruta gitmeyi teklif etti. Ermeniler kâfi miktarda dolandırılmış olduğundan, yeni bir oyuna gelmemek için Vahan Papasyan da beraber gitti. Oradakiler de bunları nefretle ret ettiler.

Taşnaklar bir aralıkta meşrutiyetin ilk senelerinde Kafkasya da ittihat ve terakki cemiyeti mürahaslariyle yaptıkları müzakerat esasını mevzu bahs ettiler. O zaman Ermenistana muhtariyet veya ademi merkezîyet verilmesini teklif etmişlerdi. Buna da muvaffak olma-

yınca Türklerle hiç bir şey yapamayacaklarına kani oldular ve münasebetlerini kat'i surette kestiler. Şimdi yalnız beş altı hain kalmıştır ki bunlar da Ermenilerin bir nevi yaya postacıları gibi sefil hizmetler ifa ediyorlar.

Taşnak - Hoybun

Suriye de

Beyaz rusların ve ingiliz yardımının temini için ortada yalnız Kürtler kalmıştı, bunları nasıl tuzaga düşürdüklerini, Kürtlük namına kimlerin ceplerini doldurduklarını yukarda bir az gördük. Hoybunun suriyede teşekkülü Fransızların çok işine yaramıştı. Suriyelilerin Türklere karşı gittikçe artan temayülü ve günün birinde bu iki milletin ittifakı Fransızları korkutmakta idi. Hem böyle bir ittifaka mani olmak ve hem de her iki tarafı daimi surette taciz etmek için hududu ermenilerle kapamak çaresini buldular. Bilhassa halis türklerden ibaret olup ana yurtlarına iltihak için can atan Antakya ve Mersin civarına hemen bir kaç ay içinde 450 ermeni ailesi yerleştirdiler. Son zamanlarda hariçten gelerek suriye hududuna dağılan ermeni muhacirleri 1500 aileden fazladır. Yunanistandan, Bulgaristandan ve türkiyeden, adeta zorla sevk edilen bu ermeniler bir

kaç cihetten Fransız maksadına hizmet ediyorlardı :

A - Kürtlere ve ermenilere karşı bunları türkiyeye yapılacak taarruz için hazırlık mahiyetinde gösteriyorlardı.

B - Bu mücadeleler tamamen türkiyeden kogulmuş, mallar ve paraları türkler tarafında gaspedilmiş biçareler şeklinde gösterilerek aleyhimize propaganda yapıyor, akvam cemiyetine kadar müracaatlarda bulunuyorlardı.

C - Bu ermenilere suriyede mühim mev-kiler verdiriyor, en mühim ticaret menbalarını bunlara açarak ve hatta suriye meclisine mebus ve hükümetin yüksek makamlarına memur nasp ederek suriyelilerin iktisaden zayıf düşmelerine ve ermenilerle uğraşarak Fransız tazyikini unutmalarına çalışıyorlardı.

D - Türkiye - Suriye hududunun son tashihi zamanında kürtler ve türklerle meskûn yüz kadar köyün suriye hududu dahilinde kalmasını Fransızların musırran istemesi "Hoybun,, un türkiye ile temasını muhafaza edebilmesi ve hudut hadiselerinin devamı suretiyle suriyeliler ve türkler arasındaki meveddetin kuv-

vetlenmemesi için idi. yoksa suriye mandasını alan Fransızların türk köyleri üzerinde hiç bir iddiası olmazdı. İskenderon ve Antalyalıların feryadı hep bu haksız işgalden ileri gelmiyormu !!

Son Ağrı hadisesine kadar Fransızlar Hoybuna çok yardımda bulundular. Şimdide onlara ümit ve kuvvet vermeğe çalışanlar onlardır.

Suriyelileri, Ermenileri ve Kürtleri Türkler aleyhine harekete getirmek için Fransız propagandası umumi harpte gösterdiği bütün kuvvet ve inceliği ile işledi ve işliyor. Dahilde her hadise ve hareketi müteakip kulaktan kulağa geçen fısıltılar ilk nefesi Paristen alır ve Suriye hududunda büyüyerek memlekete dalga halinde yayılıyor.

Son Ağrı vak'ası

Kürtleri Türklerden ayırarak hem onları ezdirmek ve hemde Türkiyeyi hudutlarda uğraştırmak Fransızlar ve İngilizler için olduğu kadar İranlılar için de mühim faydeler temin edecekti. Kürtlere karşı himayekâr görünmek, İran aşiretlerini bizimle meşgul ederek İran

dahilinde eksik olmıyan aşiret hücumlarından bir az nefes almak ve bilhassa İran Azerbaycanında kuvvetlenmekte olan türklük cereyanlarının Türkiye ile irtibatını kesmek İranlılar için çok faydeli neticeler demekti.

Hoybonun harekete gelmesi için her şeyden evvel para lâzımdır. Bu işi ermeniler namına Paris Taşnak merkezi azasından Çamlıyan ve kürtler namına da Bedirhanilerden Süreyya deruhte ettiler.

Çamlıyan Yunanistanda, Bulgaristanda, Romanyada ve Mısırdada dolaşarak nutuklar verdi, makaleler yazdırdı, fakat Hınçakların mütemadi itiraz ve tenvirleri onlara umdukları kadar para temin ettiremediği gibi Ermeni Kırmızı Salibi için gönüllü kaydi teşebbüsleri de hiç denecek kadar bir semere verebildi.

Diğer taraftan Süreyya Âli bir kaç defa Amerikaya seyahat ederek şiddetli propagandalar yaptı ve oradaki kürtleri kandırarak epice paralarını aldı, hatta Ditroitte Türk ni-maye-i etfali için toplanan paraları bile Hoybun namına kendi kasasına devr ettirdi. Bütün bu hazırlıklar pek aşikâr cereyan etmekte

olduğundan hükümetimizce her türlü tedbirler alınmakta idi.

Bizzat İran hükümeti hudut üzerindeki asayişsizlikten müşteki görünüyordu. İki hükümet arasında uzun müddettenberi devam eden mühaberat nihayet 9 - nisan - 1929 da nihayetlenmiş ve bilhassa Ağrı dağı mintakasındaki şikâyetin kaldırılması için iki taraftan müşteken çalılması tekararrür etmişti. Fakat bu resmi teahhüt bir imzadan ibaret kalmış ve hakikatte İran tarafından şakiler aleyhine hiç bir tedbir alınmamıştır. Halbuki hudut garnizonlarımızın darbesine uğrayan şakiler kolaylıkla tekrar İran toprağına kaçtıkları ve bu hareketler senelerdenberi tekerrür ettiği için bu defa kaçmalarına meydan vermemek icap ediyordu. Bununda ancak İran kuvvetleri yapabiliirdi; yapmadıkları ve yapamadıkları takdirde bu işi bizim garnizonlarımızın temin etmesi zarurî idi. Tedip harekâtından biraz evvel bu zarureti iran hükümeti de kabul etmiş bulunuyordu.

AGRI: - üç hudut üzerinde ve eşkiyanın kolayca barınıp kolayca kaçmasına müsait bir vaziyette olduğu için bilhassa bu kısmın tas-

hihi ve yahut tavizen bize bırakılması icap ediyordu. İki taraf heyetleri 1929 senesinde Beyazıt ve Iğdırda toplanarak işe başlamış iselerde ehemmiyetsiz noktalar üzerinde iran heyetinin gösterdiği müşkilât yeniden muhabere açılmasına ve hemen dört ay bir iş görülmemesine sebep olmuştur.

İranlılar bir taraftan hudut asayişini isterken diğer taraftan bir türlü hudut tashihini bitirmemeleride gösteriyorki şakileride himaye etmek, şakileri bizimle uğraştırarak İran dahilinde biraz nefes almak ve ecnebiler hesabına bizi masrafa sokmak siyaseti bir umde olmuştur.

Son Ağrı harekâtı başlamadan evvel Taşnak-Hoybun teşekkülleri Tebrizde adeta bir levazım ve idare karargâhi kurmuşlardı. Halepten Tebrize gelen kuriyeler iran hudut kumandaniyle serbestçe görüşüyor ve onun verdiği vesika ile Ağrıya girerek eşkiya reisleriyle temas ve muhaberati naklediyordu. Baku fırınları Ağrı çetelerinin emrinde idi. Ağrı harekâtında maiyyetlerini ateş altında bırakarak İrana kaçan kahramanlar Şunlardır.

Bro Haso Telli: birinci ağrı mıntıkası valisi.

İhsan Nuri: Hoybun fevkalade komiseri ve ağrı baş kumandanı (İnan ordusuna gireceği söyleniyor)

Şemikanlı Timur: ağrı jandarma kumandanı.

Ferzend: şark ve cenup kumandanı.

Şeyh Abdülkadir: garp cephesi kumandanı ve şeyhülislâm.

Şeyh Tahir: harici teşkilât ve vergi memuru.

Seyit Abdülvehhap: dahiliye nazırı.

Seyit Rasul: Erciş ve Zılan harekâtına, kör Hüseyin paşanın oğulları Nadir, Mehmet ve ermeni İbrahim şigo ile iştirak etmiştir.

İbrahim Şigo: Samsunlu bir ermeni olup eski rus zabitlerindendir.

Kigam yahut Kerem: Kara köseli bir ermenidir. Ağrıda kuriyelik etmiştir.

Bunlardan Şigo, erivanlı Voli (sahte Veli) ve kara köseli Kigam (sahte Kerem) isimindeki üç ermeni 13 Nisanda Maku kumandanı Fethullah hanın oğliyle birlikte Halit ağanın yanına gelmişler ve tebrizdeki Hoybun teşkilatının delaletiyle "Emiri Leşker Hasan han,"

dan müsaade ve vesika alarak Ağrıya geçmişlerdir. Hasan hanın Hoybun ve Ağrı ile mütemadi temaslarına dair elimizde kuvvetli deliller vardır.

İranlıların Ağrıdan kaçanları bidayette tevkif etmişken sonradan serbest bıraktığı ve bazı aşiretleri tekrar silahlandırarak hududumuz civarına yerleştirdiği ise bütün Avrupa matbuatınca teyit edilmiş bir keyfiyettir.

Bütün bu teşkilât, hazırlık ve propagandalardan sonra Ağrı harekâtının ne vakit ve nasıl başladığını, kimlerin ne gibi roller oynadığını ve nasıl neticelendiğini burada tekrar etmek lüzumsuzdur. Yalnız kürt kardeşlerimizin ruhlarında, iblisler gibi çalışan gizli kuvvetlerin bu sözlerimizi deyiştirerek yeni oyunlara başlamaları ihtimaline karşı tamamen bitaraf ecnebi gazetelerinin o zamanki yazılarından bir kaç satır nakletmeyi faydalı buluyorum :

11 - Teşrinevvel - 930 tarihli Alman gazetesi "Glârus - Zeitnng., yazdığı uzun bir mekalede şu maddeleri zikrediyor:

1 - Kürtler İngiliz memurları tarafından

teşvik ve para ile, silah ile, ümitlerle techiz edildiler.

2 - İngiliz hariciyesinin direktifleri mucibince hemen bütün İngiliz matbuatı Akvam cemiyetinin müdahalesini istediler.

3 - İranlılar harekâtın mukaddimesinde çok yardımlar ve kolaylıklar gösterdiler.

4 - İngilizlerin Kürt harekâtından beklentileri şu idi.

A) Türkiye ile Rusya arısına bir "Eta tampon,, sokarak bolşevikleri tecrid etmek,

B) küçük ve devamlı muharebelerle Türkiyeyi ikisaden zayıf tutmak,

C) Türkiyeyi her hususta mukavemetsiz bırakarak harpten evvelki borçların tesviyesi hususunda uysal bir hale getirmek, İngiltere ile uyuşmanın daha ucuz çıkacağına Türk hükümetini inandırmak,

5 - İngilterenin harici siyasetinde Asya petrol rolleri birinci derecede bir mevki tutarlar. Bütün Şark havalisindeki petrol rollerin kendi ellerinde bulunması için hiç bir teşebbüs ve faaliyetten geri durmazlar. Nitekim Musul meselesinde yine Kürtlerin milli ve dini teas-

suplarını kabartarak istifade ettiler. Firari Türk zabıtlarında İngilizlerin bu faaliyetlerinde kolaylık amili oldular.

6 - Kürtlere Hoçkiz mitralyozları ve yeni İngiliz tüfekleri verdiler. Zavallı Kürtleri ateşe sürerek kendi hesaplarına Kürt kanı döktürdüler.

21 - teşrinievvel - 930 tarihli «Fetelarap» ta:

Kürtler ezildiler, Onları ateşe sürenler için ister Türkler ezilsin, ister Kürtler netice biridir. Onlar aynı din ve aynı millet efradının birbirini öldürmesini isterler. Nitekim Kürtlerin Ağrıda perişan olduğunu en evvel dünyaya müjdeleyen İngiliz ajansı "Royter,, oldu. Türkler bu muvaffakiyetleriyle iftihar etmezler. Çünkü ezilen yine kendi kardeşleridir. Kürtler eyi bir ders aldılar; gördüler ki ecnebi vaitleri bir yere kadar gelir ve felaket baş gösterince ortada kurbanlardan başka kimse kalmaz.

Bu harekâta Ermenilerin mühim roller oynadıkları meydandadır. Kürtlerin bunları nasıl olupta aralarına aldıkları şaşılacak bir

şeydir. Onlar geride durarak saf dağlıları ezdirir ve sonra mezarları üstünde dans ederler. Bize bir kuvvet lâzımsa bunu ecnebilerde deyiş kendi aramızda bulmalıyız. Mesela bir “ Şarklılar itilafı - Şarkakvamı cemiyeti „ yapmalıyız. Ermeniler daima garbın elinde oynacak olmuştur. Buları aramıza almamalıyız. Kürtler unutmamalıdırki şerefli ve mefahirle dolu türk tarihinden ayrılarak ecnebi boyunduruguna girmek çok feci bir gaflet olur.

İranda çıkan 7 Kânunuu evvel 930 tarihli “ Sehend „ gazetesinde Abdülkadir imzalı bir kürdün mektubu

“Araplar derler ki akıllı bir adam akrebin soktuğu deliğe bir daha parmağını sokmaz,,. Halbuki Kürtler aynı delikte kaç defa kendilerini zehirlettiler. Şeyh Mahmut ve Şeyh Süleymanın hemen her gün başlarına gelen felaketler meydandadır. Kürtler “koyun kendi kuzusunun ayağını kırmaz,, derler. Bizim ayağımızı kıranlar türkler değildir. “Yanlış hesap

Bagdattan döner,, sözü çok doğrudur. Filhaki ka bize Bağdattan gelen hesapların hepsi yanılış çıkmıştır. Kürtler ağır bir felaket geçirdiler. Ve bu netice için çalışanlarda muratlarına erdiler,, .

13 - Ağustos - 1930 tarihli Dayli Telgraf :

İrandan türkiye toprağına akın eden aşiretlerin kaçma yollarını kesmek üzere türk kuvvetleri her türlü tedbirlere muracaat ettirler. İranlılar bu aşiretleri yola getirmek mecburiyetinde oldukları halde hiç bir şey yapmadılar, tahran sui niyetle hareket ediyor diyemezsekte her halde elinede bu harekâta mani olacak kuvvetler mevcut değil diyebiliriz. Ağrı meselesi kat'i surette halledildikten sonra türk kıt'alarının yine eski vaziyeti alacakları tabiidir.

Amerikan, Alman ve İtalyan gazetelerinden daha yüzlerce misal almak mümkün olmakla beraber bu kadarını kâfi görüyoruz.

Ağrı vak'asından sonra

Son vaziyet şudur :

Ağrı harekâtı kati bir tediple bitmiştir. Kürtler kendilerini teşvik edenlerin kaçtığını görerek uyanmış, bir kısmı hükûmetimize iltica etmiş, diğerleride eski dostları aleyhine silaha sarılmıştır. İranda, İrakta ve hatta Suriyede yerli kuvvetlerle her gün çarpışıyorlar. İranda simiko ve Celaliler meselesi, Irakta kürtlerin kıyamı ve Suriyede guya bizim taraftan geçen çetelerin tecavüzleri hep Ağrı dağı dersinin neticeleridir.

Taşnakların ve bedirhanilerin bu vaziyetleri örtmek için yaptıkları propaganda hakikat karşısında sönüp gitmededir. Esasen taşnak siyasetine şiddetle muhalif olan Hıncak ve Ramgavar fırkaları büsbütün seslerini yükseltmişlerdir. Taşnaklar artık ne Ermeniler arasında ve nede kürtlere karşı tutunacak vaziyette bulunmadıklarından muhtelif guruplara ayrılmış, intizamsız bir şekil almışlardır. Umum Ermeni matbuatından alınan hulaseye göre Ağrı darbesinden sonraki vaziyetleri şöyledir.

1 — Fırka reislerine karşı itimatsızlık ve hoşnutsuzluk artmaktadır. Fırka erkânından Haykanton, Şavarş, Natali ve diğer arkadaşları fırkadan ayrılmışlar Pariste Azadamart gazetesini vasıtasıyla Taşnak fırkası siyaseti aleyhinde neşriyyata başlamışlardır.

2 — Yunanistan merkezi dağılmak derecesine gelmiştir. Bunları tekrar birleştirmek üzere merkezi umumi azasından Haraç gazetesi baş muharriri Ş. Misakyan Paristen Atınaya gelmişse de bir şeye muvaffak olmamıştır. Yunan merkezinden ayrılanlar " Arevelek „ gazetesi ile fırka aleyhinde hücumlara başlamıştır.

15 Kânunisani tarihli Arevelek gazetesine nazaran :

3 — Amerikada çıkan ermenice " Baykar „ gazetesi Amerika merkezinin dağıldığını ve fırkadan çıkanların yeni bir gurup teşkil ettiklerini yazmıştır. Bu yeni gurubun 9 maddelik beyannamesinin son maddesi şöyledir :

" Sabık Ermenistan hükûmeti ile taşnak fırkasının şimdiki rüesasına karşı delaile müsteniden mücadelede bulunmak,, . Beyannameyi gurup namına Çubukyan imza etmiştir.

Atina merkezinden ayrılan gurubun beyan-

namesinde de şöyle bir madde vardır: “Gurup fırka rüesasının takip ettiği şahsı, menfaatperest ve sergüzeştcu siyasete karşı şiddetle mücadele edilecektir.,,

Beyannamelerde şu imzalar vardır:

Dr. ödemişliyan.

Mikail Partikyan.

Serkis Kıyacıyan.

Arakel Gürrürlüyan.

13 Kânuni evvel tarihli ermenice Yeridasart-Hayastan

“Haricin parmagiyle hareket eden kürtlere asla yardım edemeyiz. Muhtelif menbaalardan teyit edildiğine göre son kürt hareketi İngilizlerin parmagile hazırlanmıştır.

İngilizler Musuldan Ararat dağına kadar geniş bir arazi kürtlere vadederken taşnaklarda Ak denizden Kara denize kadar büyük bir ermenistan teşkiline çalışıyorlar. Kürtler bizden yardım görebilmek için evvela ecnebi aleti olmaktan çıkmalıdırlar. Bu günkü şekilde kürtlerle teşriki mesai edenleri şiddetle tenkit ve itham edeceğiz.,,

Akibetlerinden korkmağa başlamış olan taşnak ve kürt bozuntuları bütün kuvvetlerini

propagandaya vermişler ve eski teşvikçilerin yardımı ile bu günkü vaziyeti örtmek için yine ötede beride teşkilât yapmaga başlamışlardır.

Hemen bütün avrupa ve amerika gazeteslerinde aynı ibarelerle şu haberler okunuyor:

1 — Ağrı hareketi bitmiş değildir. İlk baharda daha kuvvetli olarak başlayacaktır.

2 — İhsan Nuri“Paşa!,, türkleri takliden hudut gerisindeki aşiretlerden teşkilât yapmaktadır.

3 — Kânuni evvel içinde 300 kişilik bir kuvvet İrandan gelerek türk hududunu geçmiş ve türklerle çarpışmıştır.

4 — Ağrıda türkler 50,000 telefat vermiş buna mukabil 500 kürt köyünü yakmışlardır.

Bu propaganda ların ecnebi servisleri tarafından tertip edildiğine şüphe yoktur. Fakat bazan pek acemi ajanlar elinde çıktığı için yazılar adeta propaganda diye bağırıyor ve işin iç yüzünü bilenleri kakkahalarla güldürüyor.

Okuyucularımı eğlendirmek için bunlardan birini aynen nakledelim :

Espirin isminde Yunan gazetesinden

Mustafa Kemale rahat yoktur, kürtler kıyam edecekler, Başlığı altında yazılan "Kürdistanda dolaşmış olan "Lui Verot ,, ismindeki fransız muhabiri diyorki;

Kürtler ararata tahkim ediyorlar. Mayısta tekrar harekâta başlayacaklar. Şimdiki sükunet oralarda 4-5 metre boyundaki kardan ileri gelmektedir. Buna rağmen miralay "Bret,, [1] kumandasındaki kürt müfrezesi urfayı basarak fırka kumandanı Suphi [2] paşa ile maiyyetinden 5 zabıt kesmişlerdir. Baskın on gün sonra tekrar edilmiş ve türkler Urfayı terk etmişlerdir. Türklerin zayıtı şimdiye kadar 50,000 kişidir. Buna mukabil türklerde 500 kürt köyü yakmışlardır. Yeni harekât için bedirhanın torunları ameri-kada iane topluyorlar

Son zamanlarda hududa külliyetli silâh ve

(1) Bu isimde bir miralay ne kürtlerde nede ermenilerde yoktur.

(2) Suphi Paşa şimdi ankaradadır. Birsene evvel urfada bulunmuşsa da Ağrı hareketından evvel infikâk etmiştir.

mühimmat gönderilmiştir.

Kürt komitası taşnak komitesiyle ve civardaki "Ari,, ırklarla uzlaşmış olup "Ari milletler federasyonu,, namı altında toplanacaklardır.,,

Şu bir kaç satırdan pek alâ anlaşılıyor ki malum bir ecnebî servisi bu mevzuu bir kaç kısma ayırarak propaganda yapmak üzere yunanistandaki ajanına vermiş. Oda hepsini birden küçük bir fıkraya sıkışdırarak Espri-ni gazetesine bastırmıştır. Propagandanın esası hakikaten tefrik edilmemesidir. Halbuki buradan bir tek kelime bile hakikate yaklaşmaz. Mesela :

1 — Ağrıdaki zayıyatımız bu rakamların binde biri kadarda değildir.

2 — Ağrı tedip hareketi o kadar şedit olmuş ve o kadar katı tedbirler alınmıştır ki artık tekerrürüne imkân yoktur.

3 — 300 şakinin tekrar taarruz ettiği hakkında bütün avrupa ve amerika matbuatına dağıtılan haberin aslı şudur: 50 ve bir rivayete göre 80 kadar iranlı bir çete Ağrıya çok uzak bir hudut köyüne gelerek koyun sürüsünü almışlar ve götürürken hudut sivarileri tarafından çevrilmişlerdir. Kürtler bir dere içinde

sıkıştırılmış olduğundan hemen hiç biri kurtulmamıştır. Ellerinde bulunan bir ağır makinalı tüfek sivarilerimiz tarafından alınmıştır. Yalnız koyunları süren çobanlar daha evvel hududu geçmiş oldukları için bizim tarafta ele geçmiş iselerde obir tarafta iran hudut kıt'ası tarafından yakalanmış ve koyunlar istirdat olunmuştur.

4 — 500 kürt köyün yakılması ve bir çok kürtlerin Van gölüne atılması masalı da büyük harpten sonra taşnakların yaptığı propagandanın aynıdır. Onlar da bir buçuk milyon ermeninin kesildiği ve Frat nehrine atıldığı hikâyesini çıkarmışlardı. Harekâtın vuku bulunduğu yerlerde ancak kürt çadırları ve kürt kulüpleri vardır. Eunlar da Ağrı haydutları tarafından kendilerine iltihak etmedikleri için tahrip edilmiştir.

Türk toprağında bulunan köylerden isyana iştirak edenler hemen yok gibidir. Bilakis Van gölü etrafındaki köyler tayyarelerimiz ve kıt'alarımız gelinciye kadar kendilerine faik eşkiya sürülerine karşı kahramanca mukavemetmişler ve tarihe geçecek yüksek vatanperver-

lik numuneleri göstermişlerdir. Bu vaziyet karşısında türkler köy yakmak değil, ellerinden gelse yakılan her kulübenin yerine bir konak yaptırırlar.

Taşnakların gazete, kitap ve konferans şeklinde yaptıkları binlerce propagandanan uzun uzadıya bas etmeğe lüzum yoktur. Bu bahsi bitirmek için taşnak teşkilâtının kırkinci yıl dönümü münasebetile söylenen nutuklardan bazı cümleleri, yine şu uzun hikâyenin verdiği yorgunluğu hafifletmek için kayt edelim :

Türk milletine karşı harp

Sabık ermenistan maarif nazırı Nikol Ag-palyanın nutku :

Her felakete ramen büyük ermenistanın tehakkuk edeceğine eminim.

Lon Şanı ın nutku :

Taşnakların gayesine karşı iki büyük engel vardır: Türkiye ve Rusya; taşnaklar bu iki maniyeye karşı şiddetle mücadele edeceklerdir.

A. Ohannesyanın nutku :

Biz şimdiye kadar yalnız türk ricalından intikam aldık. Halbuki türk milletide bize düş-

manlık etmiştir. Bundan sonra bilumum türklüğe ve türklere karşı en şiddetli bir mücadele açacağız.

Yafa taşnak reisinin nutku :

Müttehit ermenistan için verdiğimiz kurbanların yolunda mücadeleye devam teklif ediyorum.

Taşnaklar şimdiki dağılık vaziyete düşmezden evvel esash iki guruba ayrılmışlardır : Sağlar ve Sollar.

Sağlar - Kafkasya türkiye, ve İranda alınacak arazi ile büyük bir ermenistan hulyasını taşıyanlardır. Merkezi Paristedir ve reisleri " Hatizof „ dur.

Sollar - Rusya himayesinde bu günkü ermenistanı muhafaza taraftarıdır.

Paris merkezinde iken sollara geçmiş olan Kacaznuni erivana gitmiş ve orada çıkan ermenice bir gazeteye uzun bir mekale yazarak " Artık taşnak fırkası ölmüştür. Çünkü takip ettiği umdelere zemini kalmamıştır, ermeniler için şimdi yapılacak en faideli şey türklere anlaşmaktır. „

11 Eylül tarihli " Husaper „ den

Türklerle teşriki mesai ettigimizden dolayı

bizi tenkit eden hasımlarımız bilmelidir ki taşnakların yegâne maksadı ebedi düşmanımız olan türkü imha etmek ve onunla kati hesabımızı göre bilmek için her gün, her fırsatta onu bıçaklamaktır. Türkün hayatını karıştırmak, türkiyeye nifak tuhumları sokmak, türkiyeyi zehirlemek! işte vazifelerimiz bunlardır. Bu itibarla kürtlere teveccüh göstermek ermeni davasına hizmet etmek demektir. Kürt harekâtından uzak durmak ermeni davasına hizmet etmek demek olur.

Kürtler

Yukarıda bahsettiğimiz gibi kürtlük namına silâhsız ve ancak menfaat için çalışanların başıda bedirhaniler bulunur. Bunlar her sene ekseriya mahut Şerif "paşa,, dan aldıkları bol paralarla muhtelif propaganda kitapları bastırır ve bilhassa Amerika ve İngiliz gazetelerine sık sık kürtlüğe dair mekaleler neşrederler. Fakat şerifin artık parası bitmiş ve kızının emlakine varıncaya kadar dolandırıcılıkla yaşamaya başlamış olduğundan ve evvelce bedirhaniler tarafından

dolandırıldıklarını anlayan hariçteki kürt kardeşlerimizde gurup halinde yine himayei etfal ve Hilâliahmer gibi yardım cemiyetlerimize dönmeye başlamış olduklarından bu adamların daha nekadardır zaman bu oyunlara devam edebilecekleri düşünülecek bir şeydir.

Bedirhanilerin Hoybun namına çıkardıkları son kitap "Kürt meselesi,, unvanlı altıncı kitaptır. Kitap Mısır'da basılmıştır, yazan Süreyya Bedirhan olduğu halde galiba bütün kitabın muhteviyatı yalan ve yanlış olduğu için ismini doğru atmağa utanmış ve "Doktor Bleç Şirguh,, diye sahte bir imza koymuştur.

Bu kitapta taşnak propagandasını tertip eden aynı fabrikada yapılmış olduğundan her kelimesi saf köylülerimizin ve cesur dağlarımızın zihnini bulandırıp çelmek için yazılmıştır. Burada bizde bu kitaptan bahsetmek çok faydeli olur.

Altıncı kitap

Hoybun namına çıkan bu kitabın her kelimesini kuvvetli delillerle kırıp dökerek için-

de saklanan kara yüzleri meydana çıkarmak bizim için pek kolaydır. Fakat buraya naklettiğim vesai ki okuyanlar için fazla tahlile ihtiyaç yoktur. Hoybun - Haypun dur. Yani Kürt istiklâli tabiri altında "Ermeni yuvası,, saklanmıştır. Bu yuvayı ise ecnebi siyaseti kurmuştur. Bu siyaset vaktiyle de "Arap ittihat cemiyeti,, nin arkasına saklanmış ve arapları Türk ve Müslüman vatanından ayırdıktan sonra kendi aralarında taksim edecek bugünkü vaziyete sokmuşlardır. Hoybun tabiri ancak Türk hududu haricinde kalmış ve propaganda esrarile sersemlemiş olan safları kandıra bilmiştir. yoksa türkiye dahilindeki yurttaşlarımızdan bu cemiyete yardım edem kimse yoktur. Bilakis bunlar silâhları ve muhtelif hizmetleriyle hoybunculara karşı çarpışmışlardır.

Şeyh Saidin oğlu Salâhaddini bağdatta tahsil ettirip türkiyeye gönderenler hesaplarında al dandılar. Selahaddin verdiği ifadede kendisinin türk olduğunu, hiç bir zaman kendi arkadaşlarına fenalık yapmıyaçağını ve bu işte kendisinin deyil, kendisini sevk edenlerin aldanmış olduğunu söylemiştir.

Kürtler kimdir

Altıncı kitap kürtleri asılsız, nesilsiz, karışık bir kabile olarak göstermektedir. Kürtlerin asıllarından bahs ederken diyor ki:...

Tarihin ilk devrelerinde Suriyenin yüksek dağlarında "Gutus,, adını taşıyan bir halk oturdu.

Ninvanın sukutundan sonra bu kabile midyalılarla karıştı. Bu sıralarda nereden geldikleri belli olmayan bir çok âri kabiller Gutusların mıntakasına gelip yerleşiyorlardı. Son keşfiyatta bunların iskandinavyadan geldikleri anlaşılmaktadır.

İşte kürtler ârileşmiş olan Gutusların sülalesindedir. Şu tarif okunduktan sonra hiç şüphe yokki her kürt kendi namlarına kalem kullanan bu adamların cahilâne sözlerinden utanacaklardır.

Kitabın yegâne doğru olan kısmı kürtlerin cesur, misafirperver temiz yürekli oldukları sözlerdir. Kürtlerin ârilerle birleştiğini söyleyen kitap kürtleri türklerden ayırmak isterki

bilmeyerek kürtlerin halis türk olduğunu isbat etmiştir.

Kürtlerin türklerden farkı şudur ki onlar daima dağları sevmiş dağlarda yaşamış olduklarından cemiyet hayatından uzak kalmışlardır. Dağlar bunlar da iptidai evsafın hala yaşamasına sebep olmuştur. Her söze inanır, silâh itikat, muharebe telkinlerini derhal kabul ederler.

Şimdi biraz da hakiki tarihi ve bitaraf tarihçileri dinleyelim: Ansiklopedi Biritanik desn: "Kürtlerin asılları henüz doğru bir surette tayin edilmemiştir. Fakat milattan evvel on binler rücat ederken Van havâlisinde Karduçilere tesadüf etmişlerdir. Bu havâlide daha evvel turani Gotolar mevcuttu. Asuriler bunlara kardo derlerdi. Lord Gürzon un kitabından:

"Nesturi ve ermenilerden sonra iranlıların irsi düşmanı olan kürtlerden bahs etmek tabii ve münasip olur. seciyye ırk ve din itibariyle tamamen yabancı olan bu üç kavmin yekdiğerine bu kadar yakın olarak yerleşmiş olmaları garip bir tecellidir.

Seyyahların kitap unvanı olarak kullandıkları "Kürdistan,, ismi kürtlerin sakin bulunduk-

ları yerler için coğrafi bir tabir olamaktan fazla bir şey deyildir. Bu isimde tabii ve siyasi bir hudut yoktur. Kürtlerin büyük bir kısmı iran dahilindedir.

Kürtlerin aslı, geniş ve meşkûk bir meseledir. Kürtlerin iran veya turan neslinden olup olmadıkları, midyalıların veya parsiyanların ahfadından olup olmadıkları “Hitit,,lerle Akadiyanlar o mintakalarda hakim oldukları zaman asuriye şimalindeki dağlarda bulunan “Minva,,lıların sukutundan sonra ârilerin muhacereti dolayisiyle bunlarla birleşip ârileşerek “Gordo,, veya Goto ları vücuda getirip getirmediikleri şimdiye kadar hal edilmemiş bir meseledir.

Moris Vagner den:

“Erivanda ermeni mektebi müdiri olan “Ebuayan,, kürtlerin Helaguhane mensup ve mogul tatarlarından olduğunu iddia ediyor.

Tarihci (Camciyan)da aynı iddiadadır.

Kürt ismi esasen Türkçe “Kurt,, kelimesinden ibaret olup kudretli ve becerikli manasına bu kabileye verilmiş ve o zamanlar «Gurt,, şeklinde kabul edilmişti.

Yalnız şimali şarki kürtleri kendilerine

“Gurmançe,, unvanını vermişlerdi.

Kürtlerin Atlas dağları kabileleri gibi karışık bir kütle olduğunu lisanlarının arap, acem ve türk lisanlarından mürekkep olması da ispat eder.

İranlı doktor “Afşar,,ın iran edebi encümeninde verdiği konferanstan :

Biz Ermenilerle aynı ırk ve aynı asıldanız lisanımızın cezri birdir. Milli vahdet bir gün siyasi bir umde olacaktır. İran da giyinme ve yaşayış farkları kaldırılmalı, aşiret hayatına nihayet verilmeli, kurt kaşkai, arap, türkmen gibi farklar kalmamalıdır. pehlevi külahı milli vahdette atılmış bir adımdır.

Türk ocakları “Pan Turanizm,, propagandası yapıyorlar. Bunlar Gence Baku havalisine Azerbaycan ismini vermekte ve Azerbaycanlıların Türk olduğunu iddiat etmektedirler. Bizim muharrirlere düşen vazife Azerbaycanın Türk olmadığını ispata çalışmaktır. Azerbaycanda konuşulan Türkçe, tabii bir lisan deyildir; zorla kabul ettirilmiştir.

Afşar’ın bu uzun konferansından yalnız şu satırları ahyorum. görülüyorki bütün tarihler ve bilhassa lord Gürzon gibi en kuv-

vetli müdekkiler iranlıları, ermenileri ve kürtleri irsi birer düşman gösterdiği halde Afşar Ermenileri kankardeşi göstermekte ve bedirhaniler de kürtleri bu kanla karıştırmaktadırlar. Bu nazariyye kabul edilince Afşarın tavsiyesini tatbikte güçlük kalmaz. Aynı kan kardeşleri arasındaki isim farkı kaldırılır. ve İranda Kürt, Türk, Kaşkai ve daha sonra Ermeni namı silinir her şey eski kana döner ve yeni bir İran doğar !

Zavallı Kürtler; size vadedilen istiklal yalnız ağırlı dağının karlı tepeleri, ışksız magaraları ve yuvarlanıp dağılan çığırları içindir? İran kendi toprağındaki unsurları iranlılaştırmak için neler yapmıyor! ve neler yapacağını da Afşar gibi daha yüzlerce ağız ve kalemden bagırıyor.

Irak, size verilen lisan serbestisini bile çok görüyor, Irak, İngiliz anlaşmasında sizi tamamen Iraklı yapıyor.

Suriyeden bahsetmiyelim. Çünkü köylerimize kadar yerleştirilen Ermeni muhacirleri sizin için neler düşündüğünü göstermeğe kâfidir. Esasen bu tehlikeyi suriye gazeteleri her gün feryatlarla haykırıyor. Bu sesler

canı yanmış bir milleti yüreğinden çıkıyor. Sizin için bundan daha kuvvetli ibret ve ders olmaz.

Kürtlerde din, lisan ve adet

Lord Gürzon diyor ki :

“Kürtler cahil, fakat müteassıp sünnilerdir. İranda şii bir halk ve şahlıkla temasta olmaları nefret ve teassuplarını tahrik etmektedir. Dilleri Kırmanço dur. Yağmaya düşkün ve idare altına girmekten mütenefirdirler.

Şeyh Abdullah şii olan sahlığa hücum için ilk hazırlık olmak üzere bir kürt istiklalı tesavvur etmiştir. Abdullah türk tabiyetinde idi. Pederi şeyh Tahir idi. Kürtler Rumayı muhasara etmişler. Fakat Amerikalı misyoner doktor Nuçran Abdullahın dostu olduğundan iranlılar hesabına müzakereye girişerek Rumanyayı kurtardı. Kürtler yağma ve garete başladıklarından kuvvetleri dağıldı Abdullah da İstanbulla nakil ve sonra Mekkeye gönderildi.

Ansiklopedi Britanik ten

“ Kürtler umumiyyet itibarile layıktırlar „

Moris Vagner den:

“Yarı çoban,yarı haydut olan kürtler yüksek tepelerde yaşarlar. Kurtlar gibi yolculara ve kervanlara saldırırlar. Sıkıştıkları zaman Ağrı dağından diger hudutlara kaçarlar.

Kürtlerde her şey muhtelif milletlerin kanlariyle kuvvetli bir surette ihtilal ettiklerini gösterir. Kürtlerin kısmı azami şafidir. Bunlar hiristiyanlardan ziyade şiiilere düşmandırlar. Kürtler para mukabilinde de harbederler.,

Vaşington millî coğrafya cemiyeti neşriyatından: [I]

Ağrıda kıyam eden kürtler asırlardanberi muhtelif hükümetlerle muharebe etmişlerdir. Tarihi bir yağmacıdırlar.

Milattan evvel 600 ve 1000 tarihlerinde mın-takalarına gelen ermenilerle mücadele etmişlerdir.

Türkiyenin şarka doğru uzanan cenup kıs-

(1) 14 ağustos - 930 tarihli Nü York Taymes den alınmıştır.

mına yanlış olarak kürdistan ismi veriliyor Ne-tekim bir zamanlar bu hattın şimaline de ermenistan denirdi: kürtler bu kısımda daima eyi bir halde idiler ve şimdi de öyledirler.

Mustafa Kemal paşanın güzel idaresinde bile kürtler 924 ve 925, senelerinde muvaffakiyetsiz isyanlrda bulundular.

Kürdistan havalisinde dolaşan seyyahlar kilometrelerle mesafeler geçerlerde köy görmezler. Tesadüf edilen köyler de sarp mevki-lerdedir. Köyler gayri muntazam taş ve çadırdan ve evler bir tek odadan ibarettir. Odanın bir tarafında aile ve diğer tarafında hayvanlar oturur. Misafir evlerinde kalmazsa müteessir olurlar. İstirahat için bile gidilirse yemek çıkarırlar. Misafir ayağını diğer bir misafire doğru uzatır, yemeği sol elile yer ve ev sahi-binin köpeğini okşarsa müteessir olurlar.

Ecnebiler Kürtleri kâmilen yağmacı zan-nederler. Ovalarda namusiyle çiftçilik çobanlık, ve ticaretle yaşayan kürtlerde çoktur.

Cihan harbinden evvel bir Kürt mevcu-diyyeti olduğunu şarkı karip haricinde hemen kimse bilmiyordu. 1919 da sulh konferansında bir kürt murahasının görünmesi hayreti

mucip oldu. Irakta Musul hariç olmak üzere şimal mintaka kâmilen kürttür. Fakat orada hakim olan şey petrol kokusu ve petrol kuvvetidir.

Bize göre kürtler

Bizce kürtler tamamen âridir, Yani ırkan bizden oldukları gibi din, yurt, lisan ve adet itibariyle de Türkdürler. Buldukları mintaka onların yaşayış tarzını bizden ayırmıştır. Yukarıdaki misaller de gösteriyorki bu yaşayış tarzından dolayı yine kendilerine Gurd ve bizim şivemizce Kurt denmiştir. Laz gibi, zeybek gibi, azeri, Türkmen gibi isimler nasıl halis Türklerin mintaka ve yaşayış tarzına göre teammüm etmiş unvanlar ise kürt tabiri de bundan başka bir şey deyildir. 2000 seneden beri Türk yurdunda Türk kaniyle büyümüş bir kütlede artık başka bir kan aranır mı !

Kürtlerin bazan diğer Türk vilâyetleri gibi yarı müstekil idare oldukları vakidir. Osmanlı sultanlarının bunlardan ayrıca alaylar

teşkil ettikleri henüz hatırlardadır. Kürt vakaları onların daghayatına alışmış olmalarından ve idare altına girmek istememelerinden ileri gelmektedir. Bu hal başka memleketlerde de ve mesela yunanistanda asırlarca devam etmiştir. Klefteler, palikaryalar, romada Garibaldiler şehirler üzerine mütemadiyen tecavüz etmiş, hükümet kuvvetlerine karşı gelmişlerdir. Bunda milliyet ve idare tesiri aranmaz, buna eşkiyalık derler ve her yerde hala mevcuttur. İzmir mintakasında senelerce yaşamış ve mühim vakalar ihdas etmiş olan Çakırcalı çetesi de buna bir misaldir.

Şeyh Said vekası medeni türkiyenin yenilik ve terekki hamlelerine karşı hainlerle Türk düşmanlarının bir tahrikinden ibarettir. son Efgan ve İran vakaları da aynı kuvvetlerin tahrikiyle olmuştur. şu farklaki bu iki vaka daha ziyade harici menfeatlerin çarpışması yüzünden çıkarıldığı halde şeyh Said vakası dahilde menfeatleri bozulan bir takım dere beylerin ve şeyh namını taşıyan soyguncuların tahrikiyle olmuştur.

Ecnebi servisleri bittabi bu vaziyetten derhal istifadeye çalışmış ve Agri dagında öteden

beri eşkiyalıkla geçinen iran aşiretlerini ve af edildikleri halde eşkiyalık yapamayacaklarından dolayı türkiyeye dönemeyen bir iki aşiret reisini tahrike başlamışlardır.

Altıncı kitap sanki tepeden tırnaga yalan olduğunu yine kendisi ispat etmek istiyor gibi Ağrı harakatından bahs ederken “Cevad paşa tarafından kumanda edilen liva Beyt - el Şebap dan şemdinana giderken 120 köy - Kemalettin Sami paşa livası da Çaldıran ile şeytan arasında 83 köy harap etti. “diyor. Ağrı harekatı zamanında cevad paşa hazretlerinin Ankarada askeri şuradan ve istanbulda kendi evlerinden bir yere çıkmamış olduklarını yalnız türkler deyil ecnebiler de bilir. Kemalettin paşa hazretlerini berlindeki sefarethaneden hiç bir yere ayrılmamış olduklarına da yetmiş milyon alman şahadet edebilir.

Kolordu kumandanlığı ve müfettişlik yapmış bir feriki liva kumandanı göstermek ise İhsan - Nuriyi paşa yapmak ve Ağrıbaş kumandanı naspetmek kadar gülünç bir karikatürdür.

Sonra kitap bir zayıat hesabı yapmış otuz kırk bin Türk telefata mukabil kendilerinin 900 telef ve 2800 yaralı göstermiştir. Hal-

buki aynı adamlar ecnebi muhitlerinde propaganda yaparken Ağrıda “3000,, kişinin öldürüldüğünden bahs etmektedirler.

Türk garnizon kuvvetlerinin ve hudut milislerinin telefata onların tahmininden çok azdır. onlar yalnız bir şey yapabilmişlerdir ki o da iki zabıtimizin gözlerini oymak ve bir kaç neferimize işidilmemiş işkenceler yapmaktan ibarettir. Esasen yatanlarından korkarak kaçmış, ecnebi casusluguna girmiş ve masum köyleri ateşe atarak kaçmış adamlardan daha hafif bir vahşilik beklenemezdi ki !!! ...

Kürt Nüfusu

Kitap kürt nüfusu diye bir cedvel neşretmiştir. Buna bakılırsa kürtler Belçika nüfusundan fazladır.

Kitabın nüfus cetveli :

3987960	Türkiyede.
3300000	İranda.
1039320	Suriye ve İrakta.
60000	Ermenistanda.
8387280	Tekmil Kürtler

Her tarafta bu kadar kalabalık olan kürt-

lerin nasıl olupta yalnız Ağrı dağında istiklal aradıkları düşünülecek bir mesele deyilmidir;

Lord Gürzon un kitabında umum dünya yüzünde kürt namıyla tanılan adamların yekânı 1,600,000 gösterilmiştir.

İngiliz ansiklopedisinin son nüshasında ise bu miktar 1,500,000 olarak kayıtlıdır.

Rus ve Ermeni kayıtları da aynı adet üzerinde müttefiktir. Son ve kuvvetli vesika olmak üzere nüfus mütehassısı belçikalı Emil - Jokarın memleketimizde yaptırdığı tahriri nüfus neticesini gösterebiliriz. o da müteferrik bir halde memleketimizde bir milyona yakın kürt bulunduğunu tesbit etmiştir.

Kürt lisanı

Dagınık ve bütün mevcutları azami 1,600,000 miktarına bile varamayan kürtlerden müstekil bir memleket, bir lisan ve bir medeniyet yaratmak hulyasıyla ortalığı velveleye veren siyaset kukllarına Türkiyenin münevver kürtleri şu cevabı verdiler :

“Biz ırk ve nesil itibariyle Türk ve türkmenlerdeniz. Lisanımız türkcendir. Yabancı

kelimeler varsada pek azdır ve bu karışıklık her lisanda olduğu gibi muhtelif mahallerdeki türkcelerde de vardır. Lisan, din, adet gibi hafif farklarla bizi türklükten ayırmak isteyenlerin akibeti hüsrandır..”

Filhakika kürt lisanı tetkik edilince şu hakikate varılır.

Kürtçenin terkibi

3000	halis türk kelimesi
2000	türkceleşmiş arapça kelimeler
1240	zint
1030	türkceleşmiş farisi
370	eski pehlevi
300	kürce
220	ermenice
108	gildani
200	gürce
60	çerkes

8528

Bu tetkikin aslını Petresburg akademesinin neşrettiği kürt, rus, alman ismindeki kamusundan alıyoruz.

Kürtlerden yegâne kitap yazan Şeref Şem-

settin han Şerefnamesini kürtce yazmak istediği halde kelime bulamadığından ve kendisi iranda tahsil etmiş olduğundan farisi lisanıyla kaleme almıştır.

Kitabın türkceye tercümesini de yapan Şeref hanın akrabasından bitlisli bir zattır. Kürt lisanında kürtce diye gösterilen “300,, kelimenin 107 si dağ ve yayla ıstılahlarına ait türk. tatar ve çerkes kelimelerinden alındığı görülmektedir. Bu hesapca kürtceyi teşkil eden 8500 kelimenin 5080 kelimesi türkcendir.

İngiliz ansiklopedisi diyorki “Kurmançe denilen kürt lisanı şimalde gildani ve cenupta turani lisanlarla karışıktır. Dağlılarda hususî lehçelere de tesadüf edilir. Meselâ “Zeza,, ve “Kurat,, ların dilini kurmancolar anlamaz.

Lisan bir milletin aslını gösteren en büyük vesikadır. Meselâ kürtçe “gel,, manasına olan vara anadolunun hemen bütün köylerinde “var,, yahut “variver,, diye kullanılan varmak mastarından alınmış bir kelimedir. “here,, kürtçe “git,, demektir. Bu da bizim yürüme mastarından “yürü,,nün dağlıların ağzından çıkan sestir.

Bizim lisan mütehasısları kürtceyi tetkik ederlerse her halde türklüğe doğru ecnebilerden daha çok hakikatler bulacaklardır.

Altıncı kitap türkiyede kürt lisanının yasak edildiğinden bahs ediyor. Esasen türkçe olan bir lisanın türk memleketinde yasak edildiğine kim inanır ve kim ihtimal verir?: İstanbulda binlerce hamal, boyacı, işçi kürt vardır ve hepsi kendi memleketlerinin lisanile konuşurlar. Ankarada bile boyacı çocuklarının kürtçe konuştuğunu görmiyen yerli ve ecnebi varmıdır: Bunlar ancak kürtçe ifade edemedikleri mevzuları türkçe söylerler ve kürt olmayanlar daima saf türkçe konuşurlar. Şehir ve kasabalarda yaşayan kürtler ve hatta bir çok köylüler kürtçe bilmezler. Kürtler bir kusur yaptıkları zaman “kusura bakma, biz kürdüz,, derler ve dağlıyız cahiliz demek isterler. Kürtler türkçe konuşmak ve öğrenmek hususunda büyük bir istidat gösterirler. Boyacı çocukları bile ellerinde yeni harflerle yazılmış bir kitap ve gazete okuduklarını her gün görmekteyiz. Mektebe devam edenler ise çok çabuk ve çok mükemmel muvaffakiyet kazanırlar.

İkinci Enternasyonal

Altıncı kitap dirbe ikinci Enternasyonalin bir kararından bahsediyor. Buda sıkıntılı bahisler arasında eglenceli bir fasıl teşkil eder.

Kitap: "İkinci Enternasyonal Zürihteki içtimanda iyi bir karar verdi.,, dedikten sonra gûya Ağrı dağına toplanan ve hudut köylerimizi başarak ellerine geçen zabıt ve neferlerimizin gözlerini oyan bizmişiz gibi şöyle bir karar derç ediyor: "Türklerin sakin ve uslu köyler üzerinde yaptıkları vahşetler.. kapitalist hükümetler tarafından hiç protesto edilmiyor. Hatta türklerin İran hududuna karşı yaptıkları tecavuzlar beynelmilel teşkilâtın kifayetsizliğindeki rezaleti göstermektedir. Bu sebeple ikinci Enternasyonal gerek türklerin bu tecavüzlerini ve gerek kapitalist hükümetlerin sükutlarını protestoya cihan efkârını davet eder.

Bu ikinci « Enternasyonal » nedir? ne işle uğraşır?! bütcesini nereden alır!! bilmiyoruz.

Kararın ifadesinde mütemadiyen kapitalist hükümdarlar tabiri kullanılması bu heyetin bir komunit teşekkülü olduğunu göstermeğe ka-

fidir. kararın mahiyeti ise bunların yalnız ermeni ve kürt davası için çalışdıklarını isbat ediyor. Bunlar asırlardan beri istiklalleri için inleyen bir çok milletlerden hangileri için böyle bir protesto daveti yapmışlardır! Hindliler, Iraklılar, Faslılar ve Mısırlılar her sene binlerce kurban vermiyormu? Irak ve İran kürtleri niçin daima isyan halindedir? İkinci enternasyonal denilen heyet bunlar hakkında hiç bir merhamet duymiyormu!

Türk hükümeti memleketin neresinde asişsizlik çıkmış ve kabul edilen rejim aleyhinde nerede bir hareket görülmüşse aynı şiddetle hareket etmiştir. Fakat şefkatin son haddini gösterdikten ve başka tedbire imkân kalmadığını anladıktan sonra... Konya, Zile ve sair mahaldeki tedipler Ağrı tedibinden daha az mı mühimdi!!

Bu İkinci enternasyonal "Suriye vatanileri,,-ni hiç dinlemedimi? daha bir kaç sene evvel Şam şehrinin yarısı top ateşle yıkılır, binlerce arap sokaklarda şehit düşerken bu adamlar sagır ve dilsizmi idiler. Hindistan gazetelerde görülen vaziyetten çok vahim bir haldedir ve

her gün kaç bin hindli, polislerin makineli tüfengi ve Tayyarelerin zehirli bombalarıyla ölmektedir. Hani?! niçin bir protesto daveti yok!

Yukarıdan beri izah ettiğimiz veçhile dili, dini ve kanı bir olan kürtleri Irak, İran ve Türkiyeden ayırmak isteyenlerin üç B yi birleştirmek için çalıştıklarını her kes bilir. Bu üç B Bağdat, Batum ve Baku dur. Bağdadı ele geçirdiler. Şimdi Batum ve Baku neft menbaları kalmıştır. Bunların ele geçmesi için Irak, İran ve Türkiyenin isyanlarla, masariflerle, işsizlikle zayıf düşmeleri icap etmektedir. İşte bu bir kaç ermeni ve kürt bozuntusunun alet oldukları siyaset budur.

Agabegofun ifşaatından aşağıya naklettığımız şu satırlarda kürt aşiret reislerinin kolayca satın alınabildiğini, zavallı köylülerin bilme-yerek aşiret reislerinin alacağı altınlar için kan döktüklerini ve bütün kavgaların esasını şark petroleri teşkil ettiğini gösteren mühim vesikalardandır.

Agabegof diyorki:

“ Rusyaya karşı harp esnasında İran cenburgundaki teşkilat vasıtasıyla isyanlar yapmak ve istihbarat işlerini idare etmek düşünülüyordu.

Cenup ayaletlerinin aşiretlerini öğrenmek, harp olduğu taktirde bunları para ile almak ve İngilizler aleyhine sevk etmek mümkün olabilecek idi; bunun için de aşiret reislerini intihap etmek lazım idi. Bunlar İngilizlerin askeri arkalarını, petrol ocaklarını ve bu ocaklara götüren yolları tahrip edeceklerdi. Bu baş vazife idi. İranın cenubunda İngilizlere mahsus petrol ocaklarını tahrip etmekle biz, İngiliz harp gemilerinin petrol cihetinden techizini müşkülata uğratmış olacaktık.

Bunlardan maada İran - İngiltere muahedesi için yapılan müzakereler bizi çok korkutuyordu.

Vaktile bazı Türk ve kızılbaşlar İran ve Osmanlı hükümdarları arasında kızılbaş muharebeleri yapılırken kürtlük unvanını kullanarak sünni kurtlerin taarruzundan kendilerini kurtarmışlardı. Fakat bugün Türkiye Cumhuriyetinde dini bir siyaset yoktur. Herkes vicdanında serbesttir. Artık din taassubunu körükliyerek bir siyasi gaye istihsaline imkân kalmamıştır. Nitekim Türkiyedeki bütün kızılbaşlar diğer şeyhler gibi Türklüklerini anlamışlar ve mezhep farkı gözetmeksizin hepsi birlikte hu-

dut garnizonlarımızın yanında harici düşmanlara karşı çarpışmışlardır.

Bahsi bitirmeden evvel altıncı kitabın bir ecnebi servisi tarafından aynen dikte ettirilmiş olduğunu ispat eden bir parçasını daha nakledeyim :

Kitaptan

“ Hoybun kongresinin kararları :

1 — Muhtelif Kürt teşekküllerini dağıtmak yeni ve müttehit bir teşekkül kurmak.

2 — Ermeni milleti ile mevcut sui tefehümleri kaldıracak vesileleri temin etmek.

3 — İran hükümet ve milleti ile en mükemmel bir dostluk münasebeti tesis etmek.

4 — Irak ve Suriye mandası altında bulunan mahallerde mahallî idareden memnuniyet getirmek, siyasi ihtilâflara meydan vermemek ve yerli hükümetlerle samimî münasebette bulunmak.

5 — Türklerle sonuna kadar mücadele etmek. „

Bu program hakkında tek bir kelime ilâvesi bile fazla olur. Fakat daha garibi var.

Yine kitap diyor ki: “ ... Ankara hükümeti Kürt harekâtını bazan İngilizlerin, bazan hılâfetçilerin ve bazan da Kemalislere muhalif zümrelerin tahrikine atfediyor. Fakat bu yalanlara karşı son defa ilân ederiz ki Kürt hareketlerini yalnız “ Hoybun „ cemiyeti yapmıştır, ne “150,, liklerden ve ne de hariçten hiç bir vasıta ile birleşmemiştir.,,

Şu son ibareye “ 150 ,, liklerden birinin not defteriyle cevap verelim [1] .

150 liklerden birinin not defterinden aynen[1]:

“ 14 - Agustos - 925 — Alessabah Bağdattan otomobille Erbile hareket 15 te Erbile muvasalet ve durmaksızın Beherke kariyesine azimetle Cemil aganın hanesinde öyle taamını tenavülden sonra verdiği atlar ve silahşorlarla hareket edip akşama doğru dereköyünde Cemil aganın biraderi Mecit aganın hanesine nüzul ile bir müddet istirahatten sonra espsüvar olarak gece yola devam 16 da “Tatas,, nahiye merkezine muvasalatla gece istirahatten sonra serhengin verdiği yeni atlar ve silâhşorlar'a akşam hareket ve meşhur Ravan-

[1] Vesikânın aslı mahfuzdur. İcaap ederse fotoğrafını da neşredebiliriz.

dız deresini geçerek şafakla beraber Ravandıza muvasalat, öyle yemegini yedikten sonra Ahmet beyin ihzar eylediği atlar ve silâhşorlarla karargâh olan hudut üzerinde "Mergemir,, e hareket.

20 — Mergemir yaylasına muvasalat ve çadırlarda istirahat,

21 — Şemdinan üzerine icra edilen akın,

27 — Gelen emir üzerine avdet ve yolda hudut kumandanı olan kapiten Lildilile mülakat, sabahı Ravandıza muvasalât.

Doktor Şir - Guh efendinin bu vesikaya vereceği cevap ve sükut pek meraklı bir şey olacaktır.

İhsan - Nuri "Hoybuna göre,,

Altıncı kitap İhsan - Nuri yi şöyle tarif ediyor.

"Türk ordusunda erkânı harp binbaşısı idi, 1925 den sonra Bey'tel - Şabab dağlarında bir ihtilal tertip etti. Sonra Hoybun'un mukavemet merkezi intihap ettiği Ağrı dağına gönderilerek "paşa,, namile teşkilâta memur edildi. 1927 senesinde müteferrik kürtler İhsan -

Nuri " paşa ,, kumandasında toplandılar 1928 de bu kuvvetler mükemmel bir hale gelmişti. İbrahim paşa "haskil Tello,, riyasetinde bir de sivil idare tesis olundu. 1928 kongresi İhsan - Nuriyi umum Ağrı kumandanı tayin etti.

İhsan - Nuri "bize göre,,

Türk ordusunda piyade yüzbaşısı iken nesturi harekâtında vurulmaktan korkarak kıt'asını bırakmış nesturilere iltica etmişti. Halbuki o tarihlerde kürtler türklerle birlikte Nesturilerle çarpışıyordu. Hatta türk vâlisini yaralayan nesturileri tepeleyerek intikam alanlar Hakâri kürtleri idi.

Korkarak nesturilere sığınan İhsan Nuriye türk veya kürt demek doğru olmadığı gibi arap demek te caiz degildir. Kendisi bile hangi ırktan olduğunu tayin edememiştir. Maiyyeti üzerinde bir tesir yapabilmek için Hoybun tarafından kendisine "paşa,, lık takılmış ve Ağrı mağaralarına toplanan serserilere baş kumandan tayin edilmiştir. Vaktile ecnebi servisleri en çok kürt öldüren ermeni çete reislerine de "paşa,, unvanı vermişlerdi. "General Antranik,,

“Ceneral Torkum,, gibi.

Hulâsa:

Agrı tecrübesinin malum olan akibeti ve propaganda ile uyutulmuş kırt kardeşlerimizin uyanması üzerine İhsan - Nuri teşekkülâtı tamamen dağılmıştır.

“Simiko,, nun iranda öldürülmesi üzerine İran ve Irak hükümetleri ile hoybuncular aleyhine dönen aşiretlerden bir kaçının ismini kaydedelim.

Barzan şeyhi Ahmet.

Süleymaniyeli şey Mahmut.

Ravandızlı şeyh Reşit.

Savuçbulakta Karayan.

Halikanlı Halit “maiyetile birlikte daha Agrı harekâtı başlarken bize iltica etmiştir.,,

Elan düşman servisleri hesabına çalışanlarda şunlardır:

Şeyh Abdülkadirin oğlu seyit Abdullah.

Seit Taha adamlarından şeyh Abdullah.

Ziber aşireti reisi kör Ubeydullah.

150 lik nemrut Mustafa.

150 lik çerkes edhem.

Mahut Şerif “paşa,, . . .

Son aldığımız haberlerde bir aralık İstanbulla

da uğradıktan sonra suriyeye geçmiş olan Fransız mareşalı Franşe Despre “Deyrizor,, dan geçerken çerkes Edhemle gizli bir mülâkatta bulunmuştur.

Diger bir Fransız Cenaralının de suriye de seyyahate çıkacağı bildiriliyor.

Yunanistandan çıkarılan 150 likler suriyeye kabul edilmişler ise de şarkî Erden hükûmeti tarafından kabul edilecekleri bildirilmektedir.,, anlaşılın orada maruf feylesof tarafından iskânları temin edilmiş olacak.

Yine verilen malûmata göre bunlar şarki “Erden,, de yerleştikten sonra oradakilerle birleşip “Sincar,, a gidecek ve Fransızların yardımıyla yezidlerle de birleşip türkiye aleyhine hareket hazırlıkları yapacaklarmış.

Fransız cenerallarının dönüp dolaşip suriyeden geçmeleri ve 150 liklerle, ermeni teşekkülleriyle temasları bizim şüphelerimize nekadar kuvvet veriyor.

İstanbulda meşhur kır atı ile Sezar alayı yaptırmış olan meraşal cenapları acaba şark vilâyetlerimizde ehlihalip alaylarını yaptırmak istiyorlar? Fakat oraya geçmek için ellerinde

Mondros pasaportu yoktur. İskenderon ve Antakye havalisinde türk propagandasının seferber halde olduğunu söyleyen fransız gazeteleri kendilerinin bu aleni tahriklerine karşı bizi kör, alemi sersemmi sanıyorlar ?

Bize göre ermeniler

Pek yakın tarihler de gösterir ki Rus çarlığı tarafından ilk ermeni ihtilâl komitesi teşkil edilerek memleketimizde asayişsizlik ikâna başladıkları güne kadar ermeniler türkiyede en sakin, en müsterih ve en müreffah bir vatandaş zümresi halinde idiler.

Çalışkan, zeki ve müsteit bir millet olan bu vatandaşlar memleketin her tarafında yerli senayi vücude getirmişler ve zengin olmuşlardı. Fakat Rus çarlığı herkesten ziyade bu milletin başına bela olmuş, bu sakin ve mesut adamları felâkete sevketmiştir.

Türkiye ekalliyetleri içinde türk ahlâkına türk adetlerine ve türk sanayiine en çok uyabilmiş olanlar ermenilerdir. Şark vilâyetlerimizde ermeni kadınları türkler gibi çarşaf giyerlerdi. İstanbulda bile daima türkçe konu-

şan ve ermenice bilmeyen aileler çoktur. Muşıkımızda, Edebiyatımızda ve tiyatro gibi güzel san'atlarımızda bir türk kadar ilerlemiş pek çok ermeni usdatları vardır. Meselâ merhum Terzi - Başıyan efendinin türk şairi Fuzuli hakkında yazdığı iki muazzam ciltlik kitap türk edebiyat tarihinde unutulmaz bir şah eserdir. Ayat mecmuası bir aralık bundan bahsetmiş ve zannedersem maarif vekâletimizce de tercüme ve neşrine karar verilmiştir.

Lozan muahedesinden sonra akalliyetler hukukundan vaz geçerek türk vatandaşlarıyla müsavi hukukta bulunmalarını en evvel isteyen ve layik idare sistemi kabul edenler Ermeni katolikleri olmuştur. Propaganda ve siyaset tesirinden uzak kalmış veya bu tesirlerin mahiyetini anlamış olan her ermeni türk idaresinden daha müsait, daha mesut ve daha şefkatli bir idare olmayacağını söyler. Aleyhimizde ecnebi siyasetlerinin bir aleti olarak çalışanlardan bahsederken bütün ermeni namı altındaki-lerden bahsettiğimize hükmetmemelidir. Hatta yine yukarıdaki izahattan anlaşıldığı bu hususta taşnakların bile hepsini aynı gözle muhakeme etmek doğru olmaz. Burada son sözü ermeni-

lere bırakarak bu bahse nihayet vereceğiz.

Kahirede çıkan Arev gazetesi 30 Kânun-
evvel 930 tarihli nüshasında yazıyor :

Rus Çeka azasından Agabegofun ifşadatın-
dan anlıyoruzki sabık taşnak merkez komita-
sında bulunan ve muktedir bir komitacı olan
dcktor Arşak gazaryan son zamanlarda hem
taşnak komitasında ve hemde dolar kuvvetile
bolşevikler hesabına çalışmakta imiş. hatta
“ Husaper „ gazetesine nazaran halis bir ca-
sus olarak işleyormuş. Yalnız bu doktor deyil
icabında bütün taşnaklar bolşevik olabilir. Hal-
buki onlar bu zafı bize isnat ediyorlardı.

Taşnaklar niçin bolşeviklerle müzakere
etmek üzere “Riga,, ya gittiler? Niçin bu zorba
hırsızlar bizi bolşevik gösteriyorlar? Agabekof
taşnakların şifrelerini ele geçirdiklerini ve bu
komitanın melunane maksadlarını meydana
çıkardıklarını yazıyor. Yani taşnaklar Tebriz
tarikile ve taşnak döküntülerile bolşevik erme-
nistanın sükûnunu ihlâl etmek niyetinde imişler
Bunun için de kürt ihtilâline dört elle sarıl-
mışlar. Bu taşnaklar lehlilerin arabasına bağla-
narak diğer Kafkas Fırkalarile beraber İst an-
buldan Kafkasyayı kurtaracaklarmış. Diğer

tarafıdan taşnaklar kürt maceraperestlerinin
içine girerek çalışmağa başladıkları zaman
herkesten ve hatta her ermeniden evel
bütün dünya hadiseden haberdar olmuştu. Bu
komitacılar başka yerlerde niçin muhbir ara-
yorlar? Hakiki muhbir kendileridir.

Bu muhterem komitacılar mademki Rusya
ermenilerile muhalif olduklarını ilân ediyorlar,
niçin ermeni meselesini Paris te İstanbul da
ve hatta Beyrutta başkalarının kırık arabaları-
na bağlamak istiyorlar ye niçin vatan kapısı-
nın kendileri gibi mikropların yüzüne kapalı
olduğuna hayret ediyorlar?

Agabegof son ifşaatile bize büyük bir
hizmette bulunmuş oldu. Kendi büyük düşma-
nımızı, dahili muzir kurdumuzu bir defa daha
parlak bîr ziya altında görebildik... dahili
büyük düşmanımızı, yani Taşnakları...

